

سه‌م دارو در بودجه خانوار مناطق شهری ایران

دکتر ابوالفضل اصلانی^۱، دکتر حسن کارنامه حقیقی^۲

۱. مدیرعامل شرکت داروسازی فارابی
۲. عضو هیئت علمی دانشگاه شیخ‌بهایی

■ مقدمه

اصولاً یکی از اساسی‌ترین مطالعات آماری که به‌منظور نیل به اهداف مختلف اقتصادی و اجتماعی در اغلب کشورهای جهان صورت می‌گیرد بررسی بودجه خانوار است. از طریق این بررسی می‌توان الگوها و عادات مصرفی خانوارها و روند تغییر آن‌ها در اثر تحولات اقتصادی و اجتماعی، ضرایب اهمیت کالاها و خدمات مصرفی خانوارها در محاسبه شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی سهم هزینه‌های مختلف در کل هزینه خانوار و اثرات اقتصادی و اجتماعی برنامه‌های دولت در وضع زندگی خانوارها و ... را شناسایی و بررسی نمود. در مقاله حاضر، با استفاده از گزارش‌های سالانه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با عنوان نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران و هم‌چنین آمار نامه دارویی وزارت بهداشت

درمان و آموزش پزشکی، سهم هزینه داروی تولید داخل و وارداتی از بودجه خانوار مناطق شهری ایران محاسبه شده است.

■ سهم گروه‌های هزینه‌ای در بودجه خانوار

بر اساس جدیدترین گزارش منتشر شده از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با عنوان «نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران» در سال ۱۳۹۳، متوسط هزینه ناخالص سالانه یک خانوار شهری حدود ۳۲۸،۷۶۰،۰۰۰ ریال (ماهانه ۲۷،۳۹۷،۰۰۰ ریال) بوده که نسبت به سال قبل از آن ۱۵/۶ درصد افزایش داشته است. از مبلغ مذکور، ۲۴/۶ درصد صرف خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها شده که نسبت به سال قبل از آن ۸/۱ درصد افزایش داشته است. هم‌چنین ۰/۴ درصد به دخانیات، ۴/۶ درصد به پوشاک و کفش، ۳۳/۴

هتل و ۸/۴ درصد به کالاهای و خدمات متفرقه اختصاص یافته است.

براساس جدول (۱)، سهم برخی از گروه‌های هزینه‌ای مانند خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، مسکن، آب، برق و سایر سوخت‌ها، بهداشت و درمان کالاهای و خدمات متفرقه، افزایش یافته و سهم

درصد به مسکن و برق و گاز و سایر سوخت‌ها، ۴/۱ درصد به لوازم و اثاث و خدمات مورد استفاده ۵/۸ درصد به بهداشت و درمان، ۱۰/۴ درصد به هزینه حمل و نقل، ۲/۱ درصد به هزینه ارتباطات ۲/۳ درصد به تفریح و امور فرهنگی، ۱/۹ درصد به هزینه تحصیل، ۲ درصد به هزینه رستوران و

جدول ۱ - درصد متوسط هزینه ناخالص^۱ سالانه خانوار شهری به تفکیک گروه‌های هزینه، طی سال‌های ۹۳ - ۱۳۸۴

گروه‌های هزینه	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳
۱ - خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۲۳/۷	۲۳/۹	۲۳/۴	۲۳/۸	۲۳/۷	۲۴/۹	۲۴/۹	۲۶/۲	۲۶/۳	۲۴/۶
۲ - دخانیات	۰/۴	۰/۴	۰/۴	۰/۴	۰/۴	۰/۴	۰/۳	۰/۴	۰/۴	۰/۴
۳ - پوشاک و کفش	۵/۶	۵/۲	۵/۰	۴/۶	۵/۱	۴/۹	۴/۶	۴/۵	۴/۶	۴/۶
۴ - مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۲۷/۶	۲۹/۲	۳۱/۸	۳۳/۱	۳۱/۴	۳۰/۱	۳۰/۶	۳۲/۹	۳۴/۱	۳۳/۴
۵ - لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه	۵/۸	۵/۲	۵/۴	۵/۰	۵/۳	۵/۲	۴/۸	۴/۵	۴/۲	۴/۱
۶ - بهداشت و درمان	۴/۳	۴/۴	۴/۴	۴/۵	۵/۱	۵/۶	۵/۳	۵/۵	۵/۶	۵/۸
۷ - حمل و نقل	۱۵/۸	۱۴/۶	۱۲/۳	۱۱/۶	۱۱/۳	۱۱/۷	۱۱/۷	۹/۴	۸/۵	۱۰/۴
۸ - ارتباطات	۱/۸	۲/۱	۲/۶	۲/۶	۲/۳	۲/۳	۲/۳	۲/۰	۲	۲/۱
۹ - تفریح و امور فرهنگی	۳/۰	۲/۸	۲/۶	۲/۴	۲/۷	۲/۸	۲/۷	۲/۳	۲/۳	۲/۳
۱۰ - تحصیل	۲/۱	۲/۳	۲/۲	۲/۳	۲/۲	۲/۴	۲/۱	۲/۰	۱/۸	۱/۹
۱۱ - رستوران و هتل	۲/۲	۲/۲	۲/۲	۲/۲	۲/۲	۲/۲	۲/۳	۲/۱	۲/۱	۲
۱۲ - کالاهای و خدمات متفرقه	۷/۶	۷/۷	۷/۶	۷/۵	۸/۰	۸/۰	۸/۴	۸/۲	۸/۱	۸/۴
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران (۹۳ - ۱۳۸۴) - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

جانشین دیگر گروه‌های هزینه‌ای کرده‌اند. همچنین به نظر می‌رسد با آشکار شدن تأثیرات اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها بر الگوی مصرف خانوار شهری، در سال‌های آتی تغییر در ترکیب و جایگزینی گروه‌های هزینه‌ای ملموس‌تر گردد.

■ سهم بهداشت و درمان از متوسط هزینه ناخالص به تفکیک دهک‌های هزینه

براساس جدول ۲، متوسط بُعد خانوار ۳/۴۴ نفر بوده که سه دهک هزینه‌ای اول، بُعد خانوار کمتر از متوسط و هفت دهک هزینه‌ای بعدی، بُعد خانوار

برخی دیگر مانند پوشاک و کفش، لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه، حمل و نقل، تفریح و امور فرهنگی و تحصیل، به ویژه از زمان اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها (سال ۱۳۹۰) کاهش ملموس یافته است. در بین گروه‌های هزینه‌ای به دلیل تغییر در قیمت‌های نسبی، جابه‌جایی نیز صورت گرفته است. به طور مثال، به نظر می‌رسد با توجه به افزایش شدید قیمت‌ها پس از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها، خانوارها یا عمدتاً از مقدار مصرف کاسته‌اند که این خود منجر به عدم تغییر در سهم شده یا مانند پوشاک و کفش آن را

جدول ۲ - متوسط هزینه ناخالص سالانه خانوار شهری برای گروه بهداشت و درمان به تفکیک دهک‌های هزینه در سال ۱۳۹۳ هزینه‌ها به ریال می‌باشد

دهک	بُعد خانوار (نفر)	کل هزینه ناخالص	بهداشت و درمان	سهم بهداشت و درمان (درصد)
اول	۲/۶۸	۷۱۳۸۴۸۴۹	۳۴۹۱۲۹۲	۴/۹
دوم	۳/۱۸	۱۱۵۸۸۶۴۴۷	۵۲۵۹۳۱۰	۴/۵
سوم	۳/۳۴	۱۵۰۴۲۳۱۹۶	۸۰۲۰۸۶۳	۵/۳
چهارم	۳/۴۵	۱۸۳۱۰۴۴۴۷	۹۲۸۵۹۰۴	۵/۱
پنجم	۳/۴۸	۲۱۹۰۳۲۷۸۵	۱۰۸۲۵۳۱۵	۴/۹
ششم	۳/۵۲	۲۶۴۲۱۰۷۱۴	۱۴۴۵۲۲۴۲	۵/۵
هفتم	۳/۵۷	۳۲۰۳۹۲۵۳۴	۱۹۴۵۴۸۶۰	۶/۱
هشتم	۳/۷	۳۹۵۴۶۰۵۷۸	۲۲۸۳۰۰۵۸	۵/۸
نهم	۳/۷۳	۵۲۴۷۲۹۶۹۱	۳۱۵۱۶۵۴۴	۶
دهم	۳/۷۲	۱۰۴۹۲۳۳۵۳۰	۶۵۱۷۴۳۹۶	۶/۲

مأخذ: نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران ۱۳۹۳ - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

براساس جدول (۳)، متوسط هزینه ناخالص خانوار شهری از ۶۷ میلیون ریال در سال ۱۳۸۴ به بیش از ۳۲۸ میلیون ریال در سال ۱۳۹۳ افزایش یافته یعنی نزدیک به ۵ برابر شده است. هم‌چنین متوسط هزینه بهداشت و درمان از ۲/۸ میلیون ریال در سال ۱۳۸۴ به ۱۹ میلیون ریال (بیش از ۶/۵ برابر) و سهم آن از کل هزینه ناخالص خانوار شهری از ۴/۳ درصد به ۵/۸ درصد افزایش یافته است.

با توجه به محاسبات صورت گرفته، متوسط هزینه داروی تولید داخل از ۰/۵ میلیون ریال در سال ۱۳۸۴ به بیش از ۳ میلیون ریال در سال ۱۳۹۳ افزایش یافته، یعنی ۶ برابر شده است. البته بخشی از افزایش هزینه مذکور ناشی از افزایش مصرف عددی دارو در سال‌های مورد بررسی است. به این ترتیب که سرانه مصرف عددی دارو از ۳۶۵ عدد در سال ۱۳۸۴ به ۴۴۷ عدد در سال ۱۳۹۳ رسیده است. متوسط سهم دارو از کل هزینه ناخالص خانوار شهری در سال‌های مورد بررسی در بیشترین مقدار ۰/۹۶ درصد و در کمترین مقدار ۰/۷۱ درصد بوده است.

به‌طور کلی اگر متوسط هزینه بهداشت و درمان به‌عنوان کل هزینه سلامت یک خانوار شهری در ایران فرض شود، سهم داروی تولید داخل از کل هزینه سلامت، طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ به‌طور متوسط ۱۵/۲ درصد بوده است.

محاسبه مذکور برای داروهای وارداتی نیز نشان می‌دهد، هزینه‌ای که یک خانوار ایرانی به‌طور متوسط و سالانه طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ صرف داروی وارداتی کرده است، معادل ۷۹۵،۴۲۳ ریال است. هم‌چنین سهم داروهای وارداتی از کل

بیشتر از متوسط داشته‌اند. با افزایش کل هزینه ناخالص، هزینه بهداشت و درمان نیز افزایش یافته است. به نظر می‌رسد دهک‌های هزینه‌ای اول و دوم از نظر الگوی هزینه‌ای بهداشت و درمان تفاوت چندانی نداشته، اما به‌دلیل کمتر بودن درآمد دهک اول از دوم، سهم هزینه بهداشت و درمان از هزینه ناخالص کل آن بیشتر است. به هر حال بیشترین سهم بهداشت و درمان، مربوط به دهک‌های هزینه‌ای هفتم به بعد بوده که عمدتاً بیانگر توجه بیشتر به بهداشت و درمان یا استفاده از بهداشت و درمان گران‌تر در سبد هزینه‌ای خود می‌باشند. از بُعد هزینه‌ای چه از نظر کل هزینه ناخالص و چه از نظر هزینه بهداشت و درمان، تفاوت فاحشی میان دهک هشتم و نهم و بسیار بارزتر میان دهک نهم و دهم وجود دارد. به گونه‌ای که خانوارهای دهک دهم بیش از دو برابر خانوارهای دهک نهم و بیش از ۱۴ برابر از نظر هزینه کل و بیش از ۱۸ برابر از نظر بهداشت و درمان از خانوارهای دهک اول هزینه می‌کنند.

بیشترین سهم بهداشت و درمان از کل هزینه ناخالص خانوار شهری مربوط به دهک هزینه‌ای دهم و کمترین مقدار مربوط به دهک هزینه‌ای دوم است.

■ سهم دارو در بودجه و کل هزینه سلامت (بهداشت و درمان) خانوار

متوسط سهم دارو، لوازم و مواد طبی و درمانی در گروه بهداشت و درمان از کل هزینه ناخالص سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۳۹۳، ۱/۷ درصد (حدود ۵،۴۷۰،۰۰۰ ریال، ماهیانه ۴۵۵،۰۰۰ ریال) گزارش شده که در سال قبل از آن ۱/۵ درصد بوده است.

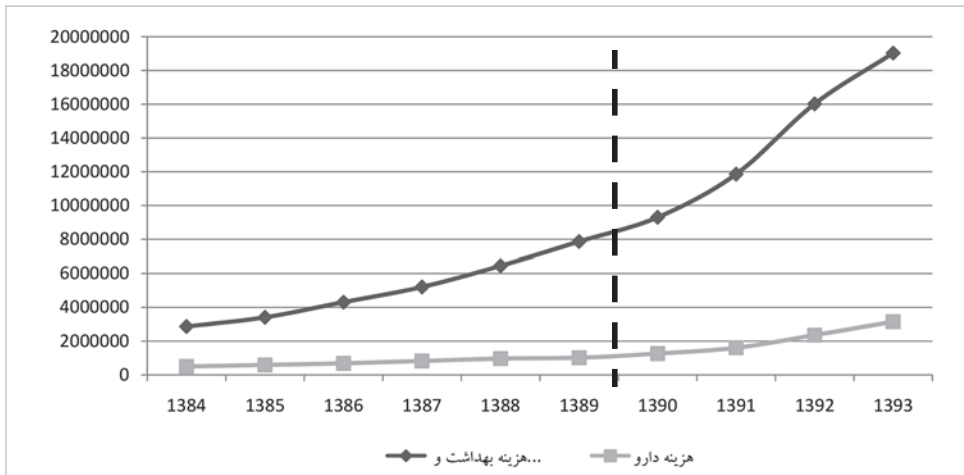
جدول ۳ - متوسط و سهم هزینه داروی داخلی از هزینه ناخالص خانوار شهری طی سال‌های ۹۳ - ۱۳۸۴

مؤلفه	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳
متوسط هزینه ناخالص	۶۷۰۲۹۰۸۹	۷۷۷۰۳۹۷۹	۹۸۸۱۶۹۲۵	۱۱۵۴۴۵۳۹۸	۱۲۷۱۳۹۱۳۴	۱۴۱۶۶۱۷۷۴	۱۷۳۹۲۵۹۳۸	۲۱۶۵۳۹۶۱۳	۲۸۴۴۶۲۳۳۶	۳۲۸۷۵۹۹۷۵
متوسط هزینه بهداشت و درمان	۲۸۶۷۳۳۷	۳۴۱۱۴۴۶	۴۳۰۸۱۳۷	۵۲۰۸۱۳۶	۶۴۵۵۴۷۴	۷۸۶۶۲۹۸	۹۲۹۹۸۸۴	۱۱۸۵۷۸۹۲	۱۶۰۲۱۲۳۷	۱۹۰۳۱۴۴۰
سهم از کل هزینه ناخالص (درصد)	۴/۳	۴/۴	۴/۴	۴/۵	۵/۱	۵/۶	۵/۳	۵/۵	۵/۶	۵/۸
دارو، لوازم و مواد طبی و درمانی	۷۳۳۳۹۵	۸۴۸۱۹۳	۱۰۷۳۷۴۴	۱۳۹۴۷۵۲	۱۶۱۵۹۸۳	۱۹۹۰۰۰۴	۲۴۷۸۳۸۱	۳۲۹۷۲۲۸	۴۲۸۲۰۸۱	۵۴۷۲۳۳۱
سهم از کل هزینه ناخالص (درصد)	۱/۱	۱/۱	۱/۱	۱/۲	۱/۳	۱/۴	۱/۴	۱/۵	۱/۵	۱/۷
متوسط هزینه داروی داخلی ^۲	۴۹۱۳۳۰	۵۸۴۸۶۶	۶۷۹۴۰۰	۸۱۸۶۹۳	۹۵۹۴۳۹	۱۰۱۴۲۸۸	۱۲۵۶۷۴۶	۱۵۹۹۷۹۵	۲۲۵۰۶۷۷	۳۱۴۸۸۷۹
سهم از کل هزینه ناخالص (درصد) ^۲	۰/۷۳	۰/۷۵	۰/۶۹	۰/۷۱	۰/۷۵	۰/۷۲	۰/۷۲	۰/۷۴	۰/۸۳	۰/۹۶
سهم از هزینه بهداشت و ... (درصد)	۱۷/۱	۱۷/۱	۱۵/۸	۱۵/۷	۱۴/۹	۱۲/۹	۱۳/۵	۱۳/۵	۱۴/۷	۱۶/۵
متوسط هزینه داروی وارداتی	۱۹۲۴۱۹	۲۴۲۵۷۵	۳۷۷۱۹۵	۵۰۰۷۷۸	۶۱۷۵۶۱	۷۶۸۶۲۴	۹۰۴۳۱۰	۹۹۲۳۸۳	۱۳۸۸۹۰۱	۱۹۶۹۴۸۸
سهم از کل هزینه ناخالص (درصد)	۰/۲۹	۰/۳۱	۰/۳۸	۰/۴۳	۰/۴۹	۰/۵۴	۰/۵۲	۰/۴۶	۰/۴۹	۰/۶۰
سهم از هزینه بهداشت و ... (درصد)	۶/۷	۷/۱	۸/۸	۹/۶	۹/۶	۹/۸	۹/۷	۸/۴	۸/۷	۱۰/۳

مأخذ: نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۳. آمار نامه وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی و ماهنامه اقتصاد ایران، ۱۳۹۴.

هزینه‌های معادل ۷۹۵،۴۲۳ ریال (هزینه هر قلم دارو ۸،۳۷۳ ریال) است. به عبارت دیگر، سهم هزینه‌های داروهای وارداتی در سبد خانوار ۱۰ برابر داروهای تولید داخل است، یا به بیان دیگر، به‌طور متوسط ۹۶ درصد از داروهای مصرفی تولید داخل، ۰/۷۵ درصد و ۴ درصد از داروهای مصرفی وارداتی ۰/۴۵ درصد از هزینه‌ی سالانه یک خانوار شهری را در سال‌های مذکور تشکیل داده است.

هزینه سلامت، طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ به‌طور متوسط ۹ درصد بوده است. در نگاه دیگر متوسط سرانه عددی مصرف داروی تولید داخل یک خانوار شهری طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳، ۱۵۱۶ عدد با متوسط هزینه‌ای معادل ۱،۲۹۰،۴۰۶ ریال (متوسط هزینه هر قلم دارو ۸۵۱ ریال) و سرانه مصرف داروی وارداتی یک خانوار شهری طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳، ۹۵ عدد با

نمودار ۱- روند متوسط هزینه بهداشت و درمان و داروی خانوار شهری طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳

زیرنویس

۱. در این بررسی هزینه ناخالص شامل مالیات و حق بازنشستگی نیز می‌باشد.

۲. نحوه محاسبه: اگر به‌طور مثال مصرف ریالی داروی تولید داخل در سال ۱۳۹۱ (۳۵,۱۴۰ میلیارد ریال) به جمعیت سال ۱۳۹۱ (حدود ۷۶ میلیون نفر) تقسیم شده و در بعد خانوار در این سال (۳/۴۶) ضرب شود، ۱,۵۹۹,۷۹۵ ریال خواهد شد. در واقع به‌طور متوسط یک خانوار شهری ایرانی سالانه ۱,۵۹۹,۷۹۵ ریال را صرف تأمین داروهای تولید داخل می‌کند. بنابراین، سهم داروی تولید داخل از متوسط هزینه ناخالص خانوار شهری در سال ۱۳۹۱ (۲۱۶,۵۳۹,۶۱۳)، معادل ۰/۷۴ درصد خواهد بود. به عبارت دیگر، از سهم ۵/۵ درصدی بهداشت و درمان از کل هزینه ناخالص در این سال، تنها ۰/۷ درصد مربوط به داروهای مصرفی تولید داخل است.

۳. سهم دارو در مقایسه با متوسط سهم رستوران و هتل (۲ درصد)، تفریح و امور فرهنگی (۲/۵ درصد) و ارتباطات (۲ درصد) از هزینه ناخالص کل، بسیار اندک است.

منابع

- ۱- نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران (۱۳۹۳)، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- ۲- آمارنامه وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی (۱۳۹۳).
- ۳- ماهنامه اقتصاد ایران (۱۳۹۴).

نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی‌های انجام شده، یک خانوار شهری در ایران به‌طور متوسط سالانه ۰/۷۶ درصد از بودجه خود را صرف داروی تولید داخل می‌نماید. به بیان دیگر کشش قیمتی تقاضای داروی تولید داخل در ایران بسیار پایین بوده و مصرف‌کننده نسبت به تغییرات قیمت چندان حساس نیست. این سهم برای داروی وارداتی ۰/۴۵ درصد است. هم‌چنین سهم داروی تولید داخل از کل هزینه سلامت ۱۵/۲ درصد و سهم داروهای وارداتی ۹ درصد است. از سوی دیگر، مقایسه داروهای تولید داخل و وارداتی نشان می‌دهد، داروهای وارداتی به‌طور متوسط ۱۰ برابر گرانتر از داروهای تولید داخل هستند.